

Status prawny *nasciturusa* w polskim prawie cywilnym

Wstęp

W artykule zostaną przedstawione w ujęciu prawno-socjologicznym najważniejsze zagadnienia dotyczące regulacji statusu prawnego *nasciturusa* w polskim prawie cywilnym. *Nasciturus* jest pojęciem łacińskim, pochodzącym ze źródeł prawa rzymskiego, w którym to prawnicy rzymscy posiadali rozbudowaną terminologię wobec dziecka poczętego, ale jeszcze nienarodzonego. W oparciu o źródła jurydyczne w średniowieczu sformułowano zasadę, że dziecko poczęte uważane było za już urodzone, jeżeli chodziło o jego korzyści (*nasciturus pro iam nato habetur, quotiens de commodis eius agitur*). W łacinie *nasciturus* oznacza dosłownie „mający się urodzić”, pochodzi od słowa *nasi*, czyli „rodzić się”. Współcześnie termin ten używany jest na określenie płodu w łonie matki, dziecka poczętego, a jeszcze nienarodzonego¹. Ponadto należy podkreślić, że pojęcie *nasciturus* jest terminem pozaustawowym. *Słownik wyrazów obcych i zwrotów obcojęzycznych* posługuje się następującą definicją pojęcia *nasciturus*, określając go jako płód ludzki, który może na podstawie przepisu ustawy nabyć prawo (np. do spadku) pod warunkiem, że urodzi się jako żywe

---

¹ J. Gula, *Lingwistyczny aspekt problemu nasciturusa w imieniu dziecka poczętego*, Lublin 1988 (wyd. uzup. 1991), s. 13.

dziecko². W naukach medycznych termin „płód” ma charakter techniczny, służy on do oznaczenia jakiegoś znaczącego z punktu widzenia tych nauk stopnia rozwoju organizmu określonego osobnika, posiadając konotację „przedmiotową”³. Jednakże pojęcie to bez wątpienia oznacza organizm ludzki i tak też powinno być rozumiane na gruncie nauk biomedycznych. W ujęciu socjologicznym oraz filozoficznym należy stwierdzić, że uznajemy siebie za byty osobowe, ludzkie, co w wymiarze etycznym skutkuje zakazem traktowania się we wzajemnych relacjach w sposób przedmiotowy. Taki pogląd należy rozszerzyć na pojęcie dziecka poczętego, ale nienarodzonego, gdyż według teoretyków należy on do gatunku ludzkiego.

1. Zarys historyczny

Kolejnym zagadnieniem jest płaszczyzna historyczna dotycząca instytucji *nasciturusa*. Początki prywatnoprawnej ochrony dziecka poczętego, ale nienarodzonego, sięgają czasów prawa rzymskiego. Jurysprudenca rzymska posługiwała się wówczas rozbudowaną terminologią określającą status nienarodzonego. *Venter* było pojęciem wieloznacznym, oznaczającym łono macierzyńskie lub płód, czyli tego, kto znajdował się w łonie ciężarnej kobiety. Jako synonim słowa *venter* używany był termin *uterus*, który oznaczał brzuch, łono zapłodnione. W prawie rzymskim posługiwano się także sformułowaniem *qui nasci sperantur*, które jurysprudenca rzymska uważała za zwrot oznaczający dziecko poczęte.

Zgodnie z przekazem jurysty Paulusa starożytni troszczyli się o dziecko w łonie matki. Do czasu urodzenia zachowywało ono wszelkie prawa, które były dla niego korzystne, na przykład w zakresie prawa spadkowego⁴. Wobec powyższego należy uznać, że

---

² W. Kopaliński, *Słownik wyrazów obcych i zwrotów obcojęzycznych z almanachem*, Warszawa 2000, s. 343.

³ T. Biesaga, *Antropologiczny status embrionu ludzkiego*, [w:] T. Biesaga (red.), *Podstawy i zastosowania bioetyki*, Kraków 2001, s. 101.

⁴ P. Niczyporuk, *Prywatnoprawna ochrona dziecka poczętego w prawie rzymskim*, Białystok 2009, s. 56.

w starożytnym Rzymie *nasciturus* dysponował tzw. potencjalną podmiotowością prawną, która pełniła funkcję gwarancyjną praw pozostających w zawieszeniu aż do czasu spełnienia warunku urodzenia się. Oznaką żywego urodzenia według Prokulianów był krzyk dziecka, tymczasem Sabinianie i prawo justyniańskie przyjmowało za żywe urodzenie wydanie jakichkolwiek oznak życia⁵. Co więcej, aspekt potencjalnej podmiotowości prawnej potwierdziła wypowiedź Juliana, który stwierdził, że ci, którzy znajdują się w łonie matki, są uważani za istoty istniejące w porządku naturalnym, czyli w rzeczywistym świecie, w zakresie prawie całego *ius civile*⁶.

Należy podkreślić, że juryści rzymscy co do zasady uznawali, że dziecko nienarodzone jest człowiekiem. Z wypowiedzi rzymskich prawników wynika, że płód traktowany był na równi z dzieckiem już urodzonym, ilekroć chodziło o jego korzyści. Dziecko poczęte było uprawnione do dziedziczenia beztestamentowego, jednakże powołanie to było skuteczne, o ile poczęty się urodził. Prawnicy klasyczni podkreślali możliwość dziedziczenia beztestamentowego dziecka nieurodzonego, powołując się na ustawę XII tablic. Warunkiem nabycia uprawnień spadkowych było istnienie spadkobiercy za życia spadkodawcy, a więc spadkobierca musiał być urodzony lub przynajmniej poczęty, gdyż prawa spadkowe musiały mieć w chwili śmierci spadkodawcy podmiot, do którego miały się odnosić⁷. Konsekwencją powyższych regulacji było pozostawianie praw spadkowych w zawieszeniu pomiędzy śmiercią spadkodawcy a urodzeniem spadkobiercy. Dziecko poczęte mogło być także powołane do dziedziczenia beztestamentowego w prawie pretorskim. W wyniku przyznania praw podmiotowych *nasciturusowi*, w starożytnym Rzymie ustanowiono pieczę nad dzieckiem poczętym. Instytucja zwana *cura ventris* polegała na administrowaniu prawami, dobrami nieurodzonego dziecka, co nie oznacza, że piecza była

---

⁵ M. Zabłocka, *Osoby sui iuris i alieni iuris – więź agnacyjna*, [w:] W. Wołodkiewicz (red.), *Prawo rzymskie. Instytucje*, Warszawa 2009, s. 85.

⁶ P. Niczyporuk, *op.cit.*, s. 57.

⁷ *Ibidem*, s. 134.

ustanawiana tylko dla majątku, ale także dla nieurodzonego. *Cura* była władzą sprawowaną w interesie zarówno osoby jej poddanej, jak i kuratora, zaś sam on troszczył się i zarządzał majątkiem *nasciturusa*, przyjmował to zadanie jako obowiązek osobowy⁸. Wynikało to z faktu, że prawo rzymskie traktowało dziecko poczęte jako wprowadzone w posiadanie określonego majątku do czasu jego urodzenia, usunięcia ciąży bądź poronienia. Ustanowiony kurator *ventris* miał za cel zapewnić ciężarnej matce, wprowadzonej w posiadanie w imieniu *nasciturusa*, środków niezbędnych do podtrzymania ciąży i doprowadzenia do porodu⁹. Kurator ustalał także alimenty niezbędne dla zaspokojenia bieżących potrzeb matki. Osobą uprawnioną do wystąpienia z żądaniem wyznaczenia kuratora była ciężarna kobieta. Potencjalnymi wnioskodawcami mogli być także agnaci, a w następnej kolejności kognaci i gentylowie, czyli ci, którzy dziedziczyli po zmarłym. Dopuszczono również możliwość wnioskowania o powołanie przez pretora jako *curator ventris* osób spoza kręgu najbliższych krewnych, potencjalnymi wnioskodawcami mogli być również wierzyciele zmarłego¹⁰. Kuratora wybierano po rozważnym namyśle co do jego osoby; musiał posiadać odpowiednie cechy i umiejętności, bowiem miał on być odpowiedzialny za zarządzanie majątkiem *nasciturusa* oraz chronić jego interesy. *Cura ventris* trwała od jej ustanowienia i wyrażenia zgody przez kuratora, aż do porodu.

2. Zdolność prawna *nasciturusa*

Po części ogólnoteoretycznej pragnę przedstawić zagadnienie statusu prawnego *nasciturusa* na gruncie przepisów Kodeksu cywilnego¹¹ (dalej: k.c.). Od lat toczy się żywa dyskusja dotycząca zdol-

---

⁸ W. Litewski, *Rzymskie prawo prywatne*, Warszawa 2003, s. 205.

⁹ H. Pietrzak, *Curator ventris dla nasciturusa*, „Studia nad Rodziną” 2011, z. 15/1-2, s. 148.

¹⁰ P. Niczyporuk, op.cit., s. 166.

¹¹ Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. Kodeks cywilny (Dz. U. z 2017 r. poz. 459 z późn. zm.).

ności prawnej dziecka poczętego, ale nienarodzonego. Dotychczas wykształciły się aż cztery zasadnicze kierunki poglądów, z których każdy był odmienny. W myśl najwęższej koncepcji nie przyznaje się *nasciturusowi* żadnej zdolności prawnej, ucinając w ten sposób jakąkolwiek dyskusję nad tematem podmiotowości prawnej *nasciturusa*. Natomiast najstarsza koncepcja przyznaje poczętemu zdolność prawną jeszcze przed urodzeniem, ale pod warunkiem rozwiązującym martwego urodzenia¹². Kolejny pogląd wyraża zdanie, że dziecku poczętemu, ale nienarodzonemu przysługuje pełna zdolność prawna, który to stoi w całkowitej opozycji względem pierwszej przywołanej przeze mnie tezy. Przedstawione powyżej teorie są najmniej popularne i nie przyjęły się w praktyce.

Doktryna wykształciła natomiast koncepcję zdolności prawnej pod warunkiem zawieszającym, która obowiązuje do dziś. Zgodnie z jej brzmieniem *nasciturusowi* przysługuje zdolność prawna od momentu poczęcia, jednak pod warunkiem zawieszającym żywego urodzenia. W razie martwego urodzenia, uważa się, że zdolności prawnej nigdy nie było.

Niniejsza teoria znajduje najszerokie poparcie w doktrynie, a ponadto została potwierdzona przez poszczególne przepisy Kodeksu cywilnego. W tym miejscu należy wspomnieć również o wprowadzonym w 1993 roku nowym przepisie art. 8 § 2 k.c., który brzmiał „zdolność prawną ma również dziecko poczęte, jednakże prawa i zobowiązania majątkowe uzyskuje ono pod warunkiem, że urodzi się żywe”. Powyższa norma regulowała warunkową zdolność prawną poczętego *expressis verbis*. Nowy przepis składał się z dwóch części o wyraźnie odmiennym charakterze, w pierwszej przyznano *nasciturusowi* pełną zdolność prawną w odniesieniu do praw niemajątkowych, zaś w drugiej przyznano mu zdolność warunkową do praw majątkowych¹³. Oznaczało to zrównanie pozycji prawnej dziecka poczętego z sytuacją osób fizycznych w zakresie praw nie-

¹² B. Walaszek, *Nasciturus w prawie cywilnym*, „Państwo i Prawo” 1956, z. 7, s. 126.

¹³ T. Sokołowski, *Sytuacja prawna nasciturusa w art. 9 projektu kodeksu cywilnego*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 2009, z. 2, s. 189.

majątkowych. Jednakże prawa majątkowe były nabywane przez *nasciturusa* pod warunkiem zawieszającym.

Powyższy stan prawny określony w art. 8 § 2 k.c. obowiązywał jedynie przez 3 lata i w drodze nowelizacji z 30 sierpnia 1996 roku został uchylony. Bez wątplenia niekorzystne z punktu widzenia zakresu omawianej ochrony jest to, że uchylenie art. 8 § 2 k.c. stanowi wyraz woli ustawodawcy, co musi być zawsze brane pod uwagę przy interpretacji obecnej normy art. 8 § 1 k.c., a w szczególności wskazuje na odmiennność położenia prawnego *nasciturusa* w porównaniu z pozycją osoby fizycznej¹⁴. Regulacja art. 8 § 2 k.c. ma już znaczenie jedynie historyczne. Jednakże działania ustawodawcy w zakresie art. 8 § 2 k.c. spowodowały, że część doktryny wyraża, jak już na wstępie zaznaczyłem, pogląd o braku zdolności prawnej *nasciturusa*. Jako przykład należy wskazać wypowiedź dr. Rafała Majda, który pisze, że dziecko poczęte nie ma zdolności prawnej zarówno w czystej postaci, jak i w formie warunkowej. Prawo polskie nie przewiduje kategorii normatywnej takiej jak warunkowa zdolność prawna, co więcej, wykładnia celowościowa prowadzi także do wniosku, że ustawodawca nie chce przyznać warunkowej zdolności prawnej; gdyby tak było, to 8 § 2 k.c. nie zostałby uchylony¹⁵. Kwestia zdolności prawnej *nasciturusa* budzi w literaturze spore kontrowersje, dochodzi do starć odmiennych teorii.

Konkludując powyższy fragment, należy podkreślić, że wypracowany na gruncie art. 8 k.c. kompromis w postaci uznania zdolności prawnej pod warunkiem zawieszającym jest właściwy oraz niezbędny dla stosowania pozostałych przepisów k.c. względem dziecka poczętego, ale nienarodzonego. Przechodząc na grunt socjologii prawa, należy poruszyć kwestie sporu o człowieczeństwo oraz przynależność dziecka poczętego, ale nienarodzonego, do spo-

---

¹⁴ Z. Monkiewicz, *O konsekwencjach skreślenia art. 8 § 2 Kodeksu cywilnego*, „Biuletyn Ekspertyz i Opinii Prawnych”, Warszawa 1996, s. 50.

¹⁵ R. Majda, *Komentarz do art. 8 Kodeksu cywilnego*, [w:] M. Pyziak-Szafnicka (red.), *Kodeks cywilny. Część ogólna. Komentarz*, Warszawa 2009, s. 160.

łączeństwa. Dzieci poczęte są uważane za równoprawnych członków wspólnoty politycznej, jakim jest państwo, i bez wątpienia nie pozostają one poza obrębem regulacji prawnych. To właśnie podmiotowość prawna determinuje, że *nasciturus* jest człowiekiem, tzn. jest osobą. Posiadanie tego atrybutu jest swoistym warunkiem *sine qua non* posiadania jakichkolwiek praw w ramach danego systemu prawnego¹⁶. *Nasciturus* posiada wypracowaną przez doktrynę tzw. zdolność prawną pod warunkiem zawieszającym, wobec czego posiada zdolność do bycia podmiotem prawa i obowiązków. Usunięcie art. 8 § 2 k.c. było elementem obligatoryjnym w celu uregulowania kwestii aborcji.

3. *Nasciturus* w prawie spadkowym

Zgodnie z treścią art. 927 § 1 k.c. „nie może być spadkobiercą osoba fizyczna, która nie żyje w chwili otwarcia spadku, ani osoba prawna, która w tym czasie nie istnieje”. Natomiast jak stanowi § 2 „jednakże dziecko w chwili otwarcia spadku już poczęte może być spadkobiercą, jeżeli urodzi się żywe”. W myśl art. 927 § 1 k.c. zdolność do dziedziczenia mają wyłącznie osoby fizyczne, które żyją w chwili otwarcia spadku, i osoby prawne, które w tej chwili istnieją. Nie może być spadkobiercą osoba fizyczna, która nie żyje w chwili otwarcia spadku, jak też osoba, która zmarła jednocześnie ze spadkodawcą, oraz osoba, w stosunku do której działa domniemanie jednoczesnej śmierci uregulowane w art. 32 k.c. Jedynym dopuszczonym wyjątkiem od zasady przedstawionej powyżej jest norma uregulowana w § 2, zgodnie z którą dziecko w chwili otwarcia spadku już poczęte, czyli *nasciturus*, może być spadkobiercą, jeżeli urodzi się żywe, ponieważ istnieje ono w porządku prawnym.

Przepis ten wprowadza swoistą fikcję prawną. W momencie urodzenia dziecko staje się spadkobiercą, tak jakby już żyło w chwili

---

¹⁶ A. Kociołek-Pęksy, *Aksjologia prawa*, [w:] M. Stępień (red.), *Leksykon socjologii prawa*, Warszawa 2013, s. 3.

li otwarcia spadku. Wówczas należy zastosować domniemanie żywych narodzin, które jest uregulowane w art. 9 k.c.¹⁷. Artykuł ten stanowi wzruszalne domniemanie, które może być obalone w każdym postępowaniu, w którym zagadnienie, czy dziecko urodziło się rzeczywiście żywe, ma znaczenie dla rozstrzygnięcia istoty sprawy w innej sprawie. Jedynie urodzenie dziecka żywego jest istotne dla ustalenia zdolności prawnej człowieka, ponieważ urodzenie martwe nie powoduje skutku w postaci przyznania zdolności prawnej. Dziecko, które przychodzi na świat martwe, nie uzyskuje statusu osoby fizycznej, a więc nie może być podmiotem praw i obowiązków w zakresie prawa cywilnego¹⁸.

Przyjmuje się, że dziecko poczęte może być zarówno spadkobiercą testamentowym, jak i ustawowym. Należy kolejny raz podkreślić, że zdolność do dziedziczenia dziecka poczętego ma charakter warunku zawieszającego, co oznacza, że dziecko uzyskuje ją pod warunkiem, że urodzi się żywe. Niniejsza regulacja prawna stanowi wyraz ochrony interesu prawnego *nasciturusa* i jest przejawem przyznania *expressis verbis* zdolności prawnej pod warunkiem zawieszającym. *Nasciturus* ma prawo do udziału w masie spadkowej na równi z innymi osobami fizycznymi oraz osobami prawnymi. Z perspektywy aksjologii prawa, czyli zależności zachodzących pomiędzy wartościami społecznymi a powyższym prawnym systemem normatywnym, należy wskazać, że objęcie normowaniem *nasciturusa* w polskim prawie spadkowym jest wartością wpływającą znacząco na postrzeganie dziecka poczętego, ale nienarodzonego. Uwzględnienie praw *nasciturusa* w zakresie dziedziczenia wskazuje na zrównanie jego pozycji z osobami fizycznymi. Celem ustawodawcy w ujęciu socjologicznym było zapewnić dziecku poczętemu, ale nienarodzonemu, praw do dziedziczenia, czyli kwestii zadbania o jego interesy.

---

¹⁷ E. Niezbecka, *Przepisy ogólne*, [w:] A. Kidyba (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz. Spadki*, t. IV, Warszawa 2015, s. 54.

¹⁸ P. Nazaruk, *Zdolność prawna i zdolność do czynności prawnych*, [w:] J. Ciszewski (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz*, Warszawa 2014, s. 38.

4. Delikt wyrządzony *nasciturusowi*

Prawo cywilne na gruncie art. 446 oraz art. 446¹ przewiduje roszczenia dla *nasciturusa*, który poniósł szkodę w wyniku śmierci osoby bliskiej, będącej następstwem deliktu, albo w wyniku czynu niedozwolonego, który został skierowany bezpośrednio przeciwko niemu. Jeżeli wskutek uszkodzenia ciała lub wywołania rozstroju zdrowia nastąpiła śmierć poszkodowanego, przepis art. 446 § 2 zdanie pierwsze k.c. przyznaje osobom, względem których ciążył na zmarłym ustawowy obowiązek alimentacyjny, możliwość żądania od zobowiązanego naprawienia szkody poprzez wypłatę renty, która ma charakter odszkodowawczy i jest obliczona stosownie do potrzeb poszkodowanego oraz do możliwości zarobkowych i majątkowych zmarłego przez czas prawdopodobnego trwania obowiązku alimentacyjnego¹⁹. Krąg podmiotów uprawnionych został ograniczony wyłącznie do tych osób bliskich, którym zmarły dobrowolnie i stale dostarczał środków utrzymania. Ustawodawca zawęży więc prawo do renty dla osoby bliskiej, wymagając faktycznych świadczeń przez zmarłego na jej rzecz wykonywanych w pieniądzu lub w naturze. Zgodnie z powyższym uprawnienie to przysługuje również dziecku, które może żądać naprawienia szkód doznanych przed urodzeniem, w tym przypadku zasądzenia renty.

Potwierdzeniem powyższych regulacji jest orzeczenie Sądu Najwyższego z dnia 8 października 1952 roku, w którym sąd wyjaśnił, że dziecko poczęte, które przyszło na świat po śmierci ojca zabitego wskutek nieszczęśliwego wypadku, ma prawo do renty²⁰. Co więcej, zgodnie z normą wyrażoną w art. 446¹ k.c. „z chwilą urodzenia dziecko może żądać naprawienia szkód dokonanych przed urodzeniem”. Doktryna przyjmuje, że powyższy przepis stanowi podstawę żądania naprawienia wszelkich szkód doznanych przez

---

¹⁹ A. Olejniczak, *Czyny niedozwolone*, [w:] A. Kidyba (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz. Zobowiązania. Część ogólna*, t. III, Warszawa 2014, s. 573.

²⁰ Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 8 października 1952 r., C 756/51, NP.1953, nr 5, s. 70.

dziecko, a więc szkód majątkowych i niemajątkowych. Podmiotem uprawnionym jest samo dziecko, po uprzednim urodzeniu się żywym. Podmiotem zobowiązanym do naprawienia szkody jest osoba, która ponosi odpowiedzialność za zdarzenie szkodzące. Niniejsza norma prawna wskazuje na odpowiedzialność za szkody prenatalne, które dotyczą zazwyczaj zdarzeń powodujących szkody, do których dochodzi w okresie życia płodowego dziecka. Wobec powyższego *nasciturus* podlega ochronie w polskim prawie cywilnym przed szkodą wywołaną czynem niedozwolonym.

W tym fragmencie artykułu pragnę odnieść się do refleksji w kwestii statusu antropologicznego początków życia ludzkiego, bowiem należy chronić rozumienie człowieka przed redukcją do biologii czy do embriologii²¹. Niniejsza norma prawna z zakresu prawa deliktowego wskazuje, że ochronie podlega także dziecko poczęte, ale nienarodzone, bowiem jest ono człowiekiem, częścią społeczeństwa. Zachowania osób trzecich powodujące szkody wskutek czynów niedozwolonych nie pozostają bezkarne. Dziecko może dochodzić swoich praw od momentu urodzenia za szkody wywołane podczas życia prenatalnego.

5. Zawieranie umów z *nasciturusem*

W doktrynie przeważa pogląd, który nie dopuszcza do zawierania umów z dzieckiem poczętym, ale nienarodzonym. Na jego uzasadnienie przytacza się nie tylko brak generalnej normy przyznającej *nasciturusowi* osobowość prawną, lecz także argument, że dziecko poczęte może nabywać prawa, jednak nie może być już osobą zobowiązaną z dokonanej czynności prawnej²². Ponadto twierdzi się, że *nasciturus* jest osobą nieokreśloną co do tożsamości, tzn. nie jest zidentyfikowany według imienia i nazwiska, ani także

²¹ W. Modzelewski, *Wprowadzenie do socjologii*, Warszawa 1996, s. 29.

²² A. Dyoniak, *Pozycja nasciturusa na obszarze majątkowego prawa prywatnego*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 1994, z. 3, s. 55.

numeru PESEL, wobec czego nie może występować w obrocie prawnym. Oczywiście dopuszczalne jest zawieranie umów na korzyść *nasciturusa*, a więc możliwe jest zawarcie na przykład umowy darowizny w celu nieodpłatnego przysporzenia *nasciturusowi* korzyści kosztem majątku darczyńcy.

6. Reprezentacja *nasciturusa* na podstawie Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego

Zgodnie z treścią art. 182 Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego²³ (dalej: k.r.o.) „dla dziecka poczętego, lecz jeszcze nieurodzonego, ustanawia się kuratora, jeżeli jest to potrzebne do strzeżenia przyszłych praw dziecka. Kuratela ustaje z chwilą urodzenia się dziecka”. Niniejsza norma prawna wyraża możliwość ustanowienia kuratora, jeżeli jest to potrzebne do strzeżenia praw dziecka poczętego. Rolą kuratora *ventris* jest podejmowanie w interesie dziecka poczętego zarówno czynności zabezpieczających nabycie i realizację jego przyszłych praw, jak i dokonywanie czynności prawnych w imieniu dziecka nienarodzonego na przykład złożenie oświadczenia woli o przyjęciu darowizny²⁴.

W literaturze przeważa pogląd, że rodzice nie są w okresie życia płodowego dziecka jego przedstawicielami ustawowymi, gdyż nie przysługuje im władza rodzicielska²⁵. Władza rodzicielska przysługuje rodzicom dopiero od momentu urodzenia dziecka. Z tego właśnie względu powstała współczesna instytucja *curator ventris*. Kuratela stanowi prawną formę częściowej i ograniczonej czasowo pieczy nad określoną osobą lub nad jej majątkiem. Kuratela *ventris* została powołana przez ustawodawcę w powyższym art. 182 k.r.o.

---

²³ Ustawa z dnia 25 lutego 1964 r. Kodeks rodzinny i opiekuńczy (Dz. U. z 2017 r. poz. 682).

²⁴ J. Sadowski, *Opieka i kuratela*, [w:] J. Wierciński (red.), *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, Warszawa 2014, s. 1071–1072.

²⁵ A. Dyoniak, *op.cit.*, s. 57.

Kuratora *ventris* ustanawia się z urzędu lub na wniosek oznaczonej osoby. Powyższe zagadnienie regulują przepisy Kodeksu postępowania cywilnego²⁶. Sąd opiekuńczy w postępowaniu każdorazowo dokonuje oceny zasadności i celowości powołania kuratora, zaś samo ustanowienie konkretnej osoby następuje w formie postanowienia sądu z chwilą ogłoszenia. Sąd przyjmuje następnie przyrzeczenie od kuratora o treści „przyrzekam uroczyście, że powierzone mi obowiązki kuratora wykonam z całą sumiennością i zgodnie z interesem społecznym, mając zawsze na względzie dobro osoby podlegającej mojej pieczy”. Treść ta stanowi swoiste zaświadczenie oraz upoważnienie kuratora do działania w imieniu dziecka poczętego, ale nienarodzonego. Zakres praw i obowiązków kuratora uzależniony jest od konkretnego przypadku. Jednakże zawsze kuratela polega na dbaniu o dobro i interesy *nasciturusa*; jako przykład można przywołać następujący przypadek braku powołania *nasciturusa* jako potencjalnego spadkobiercy wskazanego w testamencie. Wówczas kurator będzie miał za zadanie wystąpić z wnioskiem o stwierdzenie nabycia spadku lub z wnioskiem o zabezpieczenie dowodów w celu dochodzenia w przyszłości roszczeń odszkodowawczych²⁷.

Przechodząc do kolejnego zagadnienia dotyczącego statusu prawnego *nasciturusa*, warto poruszyć treść art. 75 § 1 k.r.o., który brzmi „można uznać ojcostwo przed urodzeniem się dziecka już poczętego”. Wskazany przepis dotyczy uznania ojcostwa *nasciturusa*, które polega na złożeniu oświadczenia w urzędzie stanu cywilnego miejsca zamieszkania matki. Należy podkreślić, że dziecko może zostać uznane, jeżeli ojcostwo nie wynika ani z domniemania pochodzenia od męża matki, ani jego pochodzenie nie zostało ustalone w drodze sądowego ustalenia ojcostwa. Przepis ten jest kolejnym przykładem uregulowanej pozycji prawnej *nasciturusa* w polskim prawie cywilnym. Pełni on doniosłą funkcję uznania ojcostwa

---

²⁶ Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. Kodeks postępowania cywilnego (Dz. U. z 2016 r. poz. 1822 z późn. zm.).

²⁷ H. Pietrzak, op.cit., s. 156.

oraz umożliwia nabycie władzy rodzicielskiej wraz z urodzeniem dziecka. Podsumowując powyższy fragment, pragnę odnieść się do filozoficznych i socjologicznych teorii na temat człowieczeństwa embrionu ludzkiego. Dyskusje odnoszące się do antropologicznego statusu embrionu ludzkiego w okresie prenatalnym mają charakter nie tylko czysto teoretyczny, lecz wynikają również z potrzeb praktycznych. Przykładem tego jest regulacja reprezentacji *nasciturusa* na gruncie norm k.r.o. Wskazują one bowiem, że dziecku poczętemu, ale nienarodzonemu ustanawia się kuratora celem zabezpieczenia jego praw i interesów. Oznacza to, że *nasciturus* jest podmiotem praw, istnieje w rzeczywistości, w społeczeństwie. Dziecko poczęte, ale nienarodzone jest istotą ludzką, która podlega prawu i jest przez nie chronione.

Podsumowanie

Niniejszy artykuł miał na celu analizę statusu prawnego *nasciturusa* w polskim prawie cywilnym. Przedstawione regulacje ujęte zostały na płaszczyźnie prawno-socjologicznej z elementami aksjologii. Na wstępie pracy rozważeniu poddane zostało pojęcie *nasciturus*. Terminologia na przełomie wieków była bardzo obszerna oraz rozbudowana, a przecież wyznaczenie kręgu podmiotów znajdujących się w zakresie pojęcia *nasciturus* ma istotne znaczenie w przypadku stosowania konkretnych norm prawnych. Ostatecznie należy uznać, że współcześnie termin ten używany jest na określenie płodu w łonie matki, dziecka poczętego, a jeszcze nienarodzonego, zaś samo pojęcie *nasciturus* jest terminem pozaustawowym. Następnie w pracy zawarty został wątek historyczny, który wskazał na początki regulacji prawnych dotyczących dziecka poczętego, ale nienarodzonego. Wiele współczesnych norm prawa cywilnego dotyczących powyższej materii znajduje swą genezę w treści praw stworzonych w starożytnym Rzymie. Wobec czego niezmiernie istotne jest, aby rozumieć je na gruncie prawa rzymskiego. Kolejne części artykułu dotyczyły normatywnych regulacji z zakresu insty-

tucji *nasciturusa* w ujęciu socjologicznym. Przedstawione zagadnienia obejmowały obszary zdolności prawnej, prawa spadkowego, odpowiedzialności deliktowej, zawierania umów oraz reprezentacji dziecka poczętego, ale nienarodzonego.

Legal status of *nasciturus* in the Polish civil law

Summary

The article analyses legal status of *nasciturus* in the Polish civil law within legal and social perspective. Detailed research pertaining to the terminology of this issue is based on Roman law sources, Latin definitions and definitions from dictionary of foreign terms and phrases as well as modern, medical and sociological meanings. In the introduction, historical perspective of the institution of *nasciturus* is discussed. The beginnings of private law protection of unborn child reach Roman law. Roman jurisprudence created legal procedures facilitating the protection of interests and rights of such children. As a result of granting the rights, *nasciturus* could inherit in ancient Rome, and its interests were taken care of by the *curator ventris*. The next part of the article refers to the dogmatic perspective. The fact that the civil code associates legal capacity with birth it does not mean that the situation of the *nasciturus* is unregulated. Polish legal doctrine has developed a sort of conditional legal capacity which is dealt with in this article. Regulations of inheritance law according to art. 927 of the Civil Code, torts committed to the detriment of the unborn according to articles 446 and 446¹ of the Civil Code, contract law involving the conceived and representation of the *nasciturus* according to Polish Family and Guardianship Code are also mentioned. These issues were thoroughly discussed from the normative perspective in a sociological view since the aim of the analysis was to indicate legal status of *nasciturus* in the Polish civil law, its protection and presentation as an integral part of the society.